

Vol 2, Nr 1, 2023

Fufos

FORSKNING & UTVECKLING
I FÖRSKOLA & SKOLA

Forskning och utveckling i förskola och skola (Fufos)

Piteå kommun

VOL 2, NR 1 2023

Forskning och utveckling i förskola och skola (Fufos)

ISSN: 2004-3635

Materialet publiceras via open access (öppen tillgång) under Creative Commons-licensen CC BY-NC-ND 4.0.

Ansvarig utgivare: Malin Westling

Redaktör: Ulrika Bergmark

Distribution: Utbildningsförvaltningen

Piteå kommun, 941 28 Piteå

Tfn: +46911-69600

Layout: Kommunikationsavdelningen, Piteå kommun

Elektronisk version tillgänglig på: www.pitea.se

Om tidskriften

Den populärvetenskapliga tidskriften *Forskning och utveckling i förskola och skola* (Fufos) har inrättats av Piteå utbildningsvetenskapliga råd. Tidskriften fyller en viktig funktion som gemensamt forum för aktörer i förskola, skola och universitet som intresserar sig för att utveckla och sprida kunskaper om praktiskt arbete med samverkande forskning och utveckling i förskola och skola. Syftet med tidskriften *Forskning och utveckling i förskola och skola* är att erbjuda lärare, rektorer och forskare en möjlighet att publicera lärdomar gjorda inom exempelvis: aktionsforskning, forskningscirklar, examensarbeten och forsknings- och utvecklingsprojekt som utgår från lärares och rektorers frågor kring det pedagogiska arbetet i förskola och skola. Genom att tidskriften vänder sig till författare inom såväl förskola och skola som universitet utgör den ett viktigt komplement till vetenskapliga tidskrifter och en unik publiceringsmöjlighet för yrkesverksamma inom skolan och ett forum för att generera och sprida beprövad erfarenhet.

Redaktör

Ulrika Bergmark, vetenskaplig ledare Piteå kommun och professor i pedagogik, Luleå tekniska universitet.

Redaktionsråd

Eva Alerby, professor i pedagogik, Luleå tekniska universitet.

Linda Andersson, rektor Pitholmsskolan, Piteå kommun.

Sara Cervantes, universitetslektor i pedagogik, Luleå tekniska universitet.

Sara Viklund, kommundoktorand, Piteå kommun & Umeå universitet.

Accepterade bidrag publiceras elektroniskt på Piteå kommuns hemsida (www.pitea.se). Materialet publiceras via open access (öppen tillgång) under Creative Commons-licensen CC BY-NC-ND 4.0, vilket innebär att det är tillåtet att sprida materialet, men endast i icke-kommersiella sammanhang. Texterna får inte bearbetas och författaren måste erkännas. Publicering medför inga kostnader. Arvode utgår ej, varken för publicerade bidrag eller för granskningsuppdrag. Både författare och tidskrift har upphovsrätt till innehållet.

Innehåll

- 5** | Hälsöfrämjande raster
Maria Karlsson
- 16** | Rektors pedagogiska ledarskap för att stödja förskollärares undervisningsprofession
Ann-Sofie Gustavsson och Gitte Franzén
- 32** | Ett forsknings- och utvecklingsteams arbete i uppstarten – en balansgång mellan behov, krav och förväntningar
Ulrika Bergmark, Anna Kassfeldt, Sara Viklund, Stina Westerlund, Christina Wiklund och Linda Wikström

Hälsofrämjande raster

Maria Karlsson

Sammanfattning

I denna artikel beskrivs ett utvecklingsarbete som genomfördes på en lågstadieskola år 2021 i samband med en forskningscirkel som handlade om hälsofrämjande skola. Utvecklingsarbetet avsåg att kartlägga ett nuläge på skolan när det gällde elevernas raster och hur arbetet med rastaktiviteter kan förbättras utifrån elevernas perspektiv. Syftet var därmed att synliggöra vad eleverna gör och hur de upplever sina raster samt identifiera framgångsfaktorer när det gäller rasterna. Teoretisk utgångspunkt var teorin om känsla av sammanhang (KASAM) (Antonovsky, 2005). För att studera rasterna genomfördes observationer, enkäter och gruppintervjuer. Skolans pedagoger observerade skolgårdens olika områden under två veckor och sedan genomfördes enskilda enkäter med alla elever. Utifrån dessa resultat genomfördes sedan gruppintervjuer i respektive klass. Resultatet visar på att eleverna nyttjar hela skolgården, men flest elever är på framsidan. Majoriteten upplever att de har något att göra och någon att vara med. Våra framgångsfaktorer är de styrda rastlekarna som elever håller i och rastaktiviteterna som rastpedagogen ansvarar för.

Maria Karlsson

Förstelärare, Backgårdsskolan, Piteå
kommun
maria.karlsson@pitea.se

Inledning

Denna artikel syftar till att beskriva och diskutera ett utvecklingsarbete i grundskolans tidigare år. Det började med att vår skola deltog i en forskningscirkel tillsammans med en annan skola i kommunen. Från vår skola blev det en förstelärare (författaren till denna artikel), rektor, specialpedagogen och en fritidspedagog som ingick. Forskningscirkeln handlade om hälsofrämjande skola. Utifrån det så bestämde vi oss för att sätta fokus på att förbättra våra elevers raster och synliggöra vad som skulle kunna bidra till detta. Projektet kanske inte fullt ut uppfyller kraven för Bergmark och Viklunds (2021) beskrivning av aktionsforskning, eftersom forskarna som ledde forskningscirkeln inte varit involverade i vårt arbete annat än på våra gemensamma träffar med forskningscirkeln. Vårt arbete kan därför kallas för ett utvecklingsarbete, men man kan säga att vi ändå följde Bergmark och Viklunds (2021) cykliska processmodell: 1) identifiera område, 2) planera, iscensätta och dokumentera aktiviteter, 3) analysera och reflektera över processen och 4) sprida lärdomar för fortsatt utveckling. Forskningscirkeln startade i juni 2021 och vi valde att fokusera på våra elevers raster och undersöka både vad vi pedagoger såg och även ta del av vad eleverna hade för tankar och upplevelser. Rasterna är en stor del av elevernas skoldag och ställer höga krav på det sociala samspelet, vilket kan vara svårt för många (Borg et al., 2021). Enligt Friendsrapporten 2019, upplever 25% av eleverna att de är oroliga att bli ensamma på rasten (Friends, 2019). Samtidigt visar forskning att elever vill hitta eller skapa sina egna, hemliga platser, där de kan uppleva en känsla av frihet från vuxenvärlden och de vuxnas inverkan på deras lekar (Sobel, 2002).

För att eleverna ska känna sig trygga är alltid tre till fyra pedagoger ute varje rast vid vår skola. Vi har då olika områden som vi är "rastvärdar" för och en rastpedagog är extra behjälplig vid rastboden. Rastboden är något som vi har infört detta läsår, som ett led i att vi valt att satsa särskilt på våra elevers raster. I rastboden kan eleverna låna olika leksaker och material. Eleverna får även själva hjälpa till att bemanna denna och ansvara för utlåningen. Utlåningen bygger på att eleverna kommer och väljer vad de vill låna och de som "jobbar" i rastboden markerar vem som lånat vad i ett system med personliga klädnypor som markörer. Vår tanke med rastboden och rasterna är att alla elever ska ha något att göra och någon att vara med.

I vårt utvecklingsarbete utgick vi från elevdelaktighetsmodellen med uppskattande undersökning (Bergmark & Viklund, 2021) där vi utgick från elevernas erfarenheter. Det innebar att vi ville göra eleverna delaktiga genom att ta reda på deras tankar om och upplevelser av rasterna. Detta låg sedan till grund för de förändringar som gjordes. Skolinspektionen (2018) har gjort en kvalitetsgranskning om elevers delaktighet i skolor. I sin rapport lyfter de fram framgångsfaktorer för elevdelaktighet och menar att: "De lärare som skapar goda förutsättningar för delaktighet för alla elever bedriver en undervisning som gör det möjligt för elever att vara aktiva i gemenskap med andra" (Skolinspektionen, 2018, s.7). Delaktighet är viktigt för alla elever, men särskilt för elever med NPF (neuropsykiatriska funktionsnedsättningar) som kan ha särskilt

svårt med det sociala samspelet. Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) (2018) har tagit fram en delaktighetsmodell för att synliggöra arbetssätt för att öka delaktigheten i skolan. De delar som ingår i modellen är tillhörighet, tillgänglighet, engagemang, samhandling, autonomi och erkännande. Dessa olika delar samverkar, överlappar och påverkar varandra. Det innebär att olika typer av aktiviteter och sammanhang ställer olika krav på eleverna, vilket medför att elevernas villkor för delaktighet kan variera mellan olika aktiviteter (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2018). Denna modell är därför något vi utgår från när vi utformar vår verksamhet. En annan aspekt är ökad rörelse i skolan, något som har varit i fokus de senaste åren. Riksidrottsförbundet fick år 2018 i uppdrag av regeringen att genomföra en satsning om detta (Riksidrottsförbundet, 2022). Hjørne och Säljö (2021) beskriver många lyckade projekt med ökad rörelse i skolan. Just nu pågår också en större studie av rastaktiviteter vid Högskolan Dalarna med syfte att ta reda på om ökad fysisk aktivitet på rasterna leder till mindre bråk och förbättrade studieresultat (SVT, 2022). Även om rasterna kanske inte handlar om lärande i traditionell mening, kan arbetssättet i detta projekt liknas vid Timperleys (2013) kompetensutvecklingsmodell. Den innebär en undersökande och kunskaps-bildande cykel, som utgår från elevernas behov och har fokus på det som har med elevernas lärande, engagemang och välbefinnande att göra. Vi har haft eleverna i centrum och velat studera rasterna, för att sedan kunna analysera dessa. I en förlängning är vår förhoppning att vi, utifrån resultaten och den analys vi gjort, kan få med hela kollegiet på en integrerad nivå i den kunskapsbildande cykeln om rasterna (Timperley, 2013). På så sätt vill vi fortsätta utveckla rasterna ytterligare utifrån vad som framkommer i vårt utvecklingsarbete

Syfte

Syftet med utvecklingsarbetet är att studera elevernas raster ur ett hälsofrämjande perspektiv och öka elevernas delaktighet i utformningen av dessa. Frågeställningarna är:

- Vad gör eleverna på rasterna – hur nyttjar de skolgården och blandar de sig mellan årskurser och kön?
- Vad innebär elevernas tankar och upplevelser om rasterna och vad anser de skulle kunna bidra till att öka trivseln på rasterna?
- Vilka framgångsfaktorer kan ur elevernas perspektiv identifieras när det gäller rasterna?

Teoretiska utgångspunkter

Eftersom hela utvecklingsprojektet hade ett hälsofrämjande perspektiv tog vi avstamp i KASAM – känsla av sammanhang (Antonovsky, 2005). Antonovsky menar att en människa behöver känna sig delaktig i ett sammanhang, som är begripligt och meningsfullt, för att må bra. Vidare delar han in KASAM i tre delar: begripligt, hanterbart och meningsfullt, vilket är något som elevhälsan på skolan skall främja (Skolverket, 2019). Det innebär att vi strävar efter

att eleverna ska uppleva att det finns en förutsägbarhet, tydlighet och struktur i aktiviteterna. De ska känna att de kan hantera utmaningar och situationer som kan uppstå och även känna sig delaktiga i rastaktiviteterna.

Ett annat begrepp som Antonovsky (2005) myntat är salutogent perspektiv, vilket innebär att man fokuserar på vad som främjar utveckling och lärande. Det innebar att vi i vårt utvecklingsarbete försökte att hitta förklaringar till en elevs eller elevens situation i samspelet mellan individen och omgivningen, i stället för att söka förklaring hos enskilda elever. Vi ville skapa en kultur där vi utgår från allas styrkor och möjligheter både när det gäller elever och all personal, där alla tillsammans är viktiga medskapare av KASAM. I både skollagen och läroplanen lyfts elevens delaktighet fram som en central del i elevernas utbildning (Skolverket, 2015). Vidare är ett annat viktigt uppdrag för skolan att erbjuda fysisk aktivitet. På flera ställen betonas det i LGR 22 att skolan ska sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet under skoldagen (Skolverket, 2022). Med vårt utvecklingsprojekt har vi velat kombinera dessa delar: delaktighet, KASAM och fysisk aktivitet. Vi anser att rasten är ett sätt att tillgodose daglig fysisk aktivitet, och för att den ska få eleverna att känna KASAM ville vi öka elevernas delaktighet i utformningen av rasterna. I vårt utvecklingsarbete har vi hämtat mycket inspiration från Visättraskolan (Hall et al., 2020) som på ett liknande sätt tagit avstamp i det salutogena förhållningssättet när de valde att förbättra elevhälsan och rastverksamheten på sin skola.

Metod

Som metod valde vi strukturerade observationer med färdiga observationsscheman, kvantitativa enkäter samt gruppintervjuer (Bryman, 2018). Observationsmallen var utformad i tabellform där våra olika områden på skolgården var färdigt definierade i syfte att underlätta för rastvärdarna att omgående kunna skriva in sina observationer för respektive område direkt i schemat. Fokus i observationerna skulle vara vad eleverna gjorde på olika områden på skolgården samt att även notera ungefärligt antal elever som deltog i aktiviteterna. Vi ville även observera om eleverna lekte med barn från olika årskurser och av olika kön. Enkäterna bestod av tre frågor med fasta svarsalternativ, men med möjlighet att skriva en kommentar. Här ville vi få svar på de grundläggande frågorna om eleverna har någon att vara med, något att göra samt hur deras känsla är inför rasten. För att även de allra yngsta eleverna, som inte var läs- och skrivkunniga, skulle ha möjlighet att besvara enkäten utformades den med bildstöd. Efter att resultaten av enkäterna hade sammanställts och presenterats för kollegorna, genomfördes gruppintervjuer klassvis, med två fasta frågor. Dessa intervjuer gjordes av mentorerna i respektive klass. Det är nio klasser från förskoleklass upp till årskurs tre som ingått i detta utvecklingsarbete och alla pedagoger på skolan har varit delaktiga i genomförandet av observationerna. Totalt har cirka 160 elever och 25 pedagoger medverkat i utvecklingsarbetet.

Etiska överväganden

Vi började med att informera alla vårdnadshavare om vårt utvecklingsarbete vid skolstartens föräldramöten och skrev om det i veckobrev som gick ut till alla vårdnadshavare. Eleverna fick information av mentorerna. De grundläggande etiska riktlinjer som avser att skydda individer som ingår i utvecklingsarbete som dokumenteras och sprids har beaktats i denna undersökning. Det innebär krav gällande information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande gentemot de lärare och elever som berörs (Vetenskapsrådet, 2017). Samtliga pedagoger och vårdnadshavare har informerats muntligt och skriftligt om syftet med utvecklingsarbetet och att deltagande är frivilligt. Konfidentialitetskravet har beaktats och medför att varken pedagoger eller elever ska kunna identifieras i denna artikel samt att resultat av enkäter och observationer och gruppintervjuer förvaras så att inga obehöriga har tillgång till det. Nyttjandekravet har tillgodosetts i och med att det insamlade materialet endast används för denna undersökning.

Genomförande

Under två veckors tid observerades rasterna. Vår skolgård är indelad i tre övergripande områden: framsida, baksida och skog. Inom dessa områden finns sedan underområden som observerades. Varje rast är minst tre pedagoger ute, en för respektive område och oftast även vår rastpedagog. Alla pedagoger fick fylla i ett observationsschema när de hade varit ute som rastvärd och på schemat notera var de varit och vad de sett för aktiviteter. De fick även notera uppskattat antal elever, kön samt vilka årskurser som deltagit eller befunnit sig i området. Dessa observationer genomfördes på förmiddagsrasterna och lunchrasterna.

Därefter genomfördes en enkät med eleverna där de fick besvara två frågor. Frågorna gällde om de hade någon att leka med och om de hade något att göra. Svartalternativen de kunde välja på var: alltid, ofta, ibland och aldrig. De fick även kryssa för olika känslor de upplevde i anslutning till rasten som de tyckte stämde in på dem. Här kunde de alltså kryssa flera alternativ. Det fanns även möjlighet att skriva en egen kommentar. När vi sammanställt enkäterna och observationerna presenterade vi resultaten för alla kollegor, och därefter fick mentorerna visa resultaten på enkäterna för sina respektive klasser och genomföra en gruppintervju. De fick ett diagram som visade resultaten på enkätsvaren för den egna klassen och diskuterade resultatet med sina elever. Mentorerna hade också till uppgift att ställa två frågor till eleverna. Frågorna var: Var är det roligast att leka? Hur kan rasten bli ännu roligare/bättre? Genom att ställa den andra frågan ville vi få med elevernas synpunkter och upplevelser och på så sätt visa intresse för att lyssna på dem (Timperley, 2013). Detta genomfördes i helklass där alla elever gavs möjlighet att svara, men elever kunde även välja att avstå. Mentorerna antecknade svaren och kommentarerna på dessa frågor utan att namnge vilken elev som sagt vad.

Analys

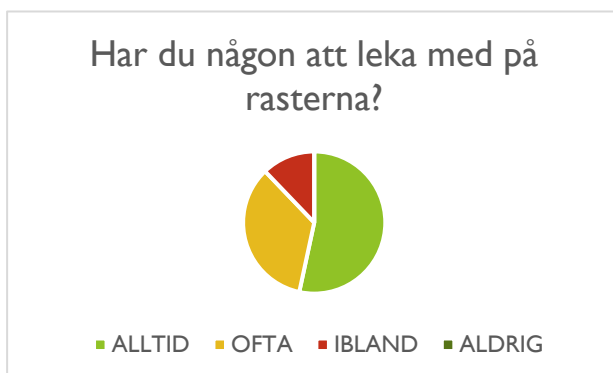
När vi samlat in materialet gjorde vi en tematisk analys av observationerna, enkäterna och gruppintervjuerna utifrån varianten ”Guldkornsanalys” som avser att synliggöra vad som kännetecknar positiva erfarenheter och styrkor i en organisation (Bergmark & Viklund, 2021). Analysen syftade till att synliggöra elevers upplevelser och identifiera framgångsfaktorer i rastaktiviteter. Det innebar att vi fokuserade på att ringa in allt positivt i enkäterna, observationerna och gruppintervjuerna.

Resultat

Resultaten presenteras här i sammanfattande form utifrån de olika metoderna: enkät, observation och gruppintervju.

Enkät svar

När vi sammanställde enkäterna för hela skolan kunde vi se att majoriteten av alla elever upplever att de har något att göra och någon att leka med (se figur 1 och 2).

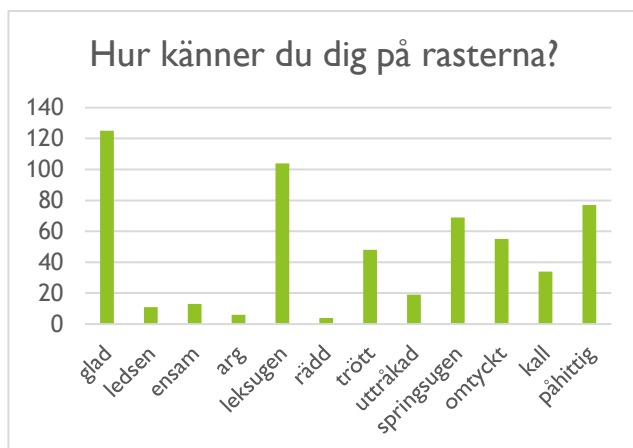

Figur 1. Lekkamrater på rasten.

Figur 2. Aktiviteter på rasten.

De positiva känslorna är också de som dominerar elevernas känslor inför rasterna (se figur 3).

Figur 3. Känslor på rasterna.

Några elever valde även att skriva kommentarer på enkäterna. Kommentaren ”På rasterna är jag ensam ibland och kall också för att jag har för lite kläder” (elev åk 3) visar på insikten att om man är för lite klädd så fryser man och då blir det inte så kul att leka. En annan elev skrev ”Det kan ta lite tid att hitta någon att leka med” (elev åk 1) och lyfter fram att på vår stora skolgård kan det bli svårt för en del att hitta sina kompisar. ”Jag vill ha längre raster” (elev åk 2) tolkar vi som ett tecken på att eleven trivs på rasten, samtidigt som en kommentar som ”Jag vill ha fler rastvärdar vid fotbollsplanen” (elev åk 2) gav oss information om att vissa områden behöver ha en rastvärd i sin närhet mer frekvent.

Observationerna

Vi gjorde tre kategorier av våra observationer utifrån de tre områden som observerats: framsidan, skogen och baksidan, för att få en bild över hur eleverna nyttjar skolgården. Utifrån den tematiska analysen av observationsschemana kunde vi se att eleverna spred ut sig och nyttjade hela vår stora skolgård, men i olika omfattning. Vi kunde konstatera att eleverna blandar sig både vad gäller kön och olika årskurser. Något som blev synligt var att på framsidans område sker många aktiviteter som kan vara i behov av vuxennärvaro. Här utövas till exempel fireball, fotboll och bandy, där det ofta kan bli en del konflikter. Även rastboden är placerad här och den nyttjades av elever varje rast den var bemannad. Rastvärden på framsidan har i och med det många olika aktiviteter att överblicka. Baksidan av vår skola är det område som nyttjas minst, men vi kunde se att de dagar vi hade styrda rastlekar där så var det betydligt fler barn som var på baksidan och som deltog i lekarna. Vi kunde också se från kommentarerna i observationsschemat att många av våra NPF-elever deltog vid rastlekarna. I området skogen var det lugnt under dessa veckor. Här bygger eleverna många kojor och har gott om plats att sprida ut sig i mindre grupper och även hitta ställen för lugn och ro. Vi hittade några framträdande guldkorn: elevernas rastlekar, de lekar rastpedagogen ansvarade för och närvarande och engagerade vuxna som deltog i aktiviteterna på skolgården. Elevernas rastlekar genomfördes en gång per vecka och det var elever i årskurs tre som ansvarade för att planera, bjuda in och genomföra dessa lekar med stöttning från rastvärden som befann sig på baksidan av skolan.

Gruppintervjuer

När vi sammanställde svaren på lärarnas följdfrågor till eleverna: Var är det roligast att leka? Vad skulle kunna göra rasterna ännu roligare/bättre? framkom det att alla områden på skolgården omnämns som roliga ställen att leka på. Vi kunde inte av svaren urskilja att något område var mer populärt än något annat, men utifrån observationerna såg vi att framsidan var det område som flest elever lekte på. På den andra frågan framkom varierade svar. Många av eleverna önskade fler styrda rastaktiviteter och rastlekar. Eleverna lyfte även fram behovet av fler rastvärdar och då handlade det om framför allt på framsidan där lagsporterna utövades,

vilket var något som även vi pedagoger sett vid observationerna. Några elever sa ”vi vill att rastvärdarna kommer direkt när man säger till”. Det som förvånade oss att det fanns elever som upplevde att de inte alltid fick hjälp av rastvärdarna när de behövde det. Eleverna uttryckte också att de uppskattade när rastvärdarna var delaktiga i lekar och aktiviteter. Några elever tog upp att de ska komma ihåg att bjuda in i leken om de ser någon som ser ensam ut. ”Man ska ta på sig sina kompisglasögon” (elev åk 1).

Sammanfattning av resultatet

Det som framkom tydligt var att vuxennärvaron uppskattades och helst att den vuxne gick in i leken eller aktiviteten. En annan framgångsfaktor var rastlekarna som eleverna ansvarade för. De dagar som rastlekar erbjöds var det betydligt fler barn som nyttjade baksidan av skolan där rastlekarna genomfördes. Denna aktivitet var även något som eleverna ville se mer av. Samma sak gällde de rastaktiviteter som rastpedagogen ansvarade för. Det var både uppskattat och något eleverna ville ha oftare. Här såg vi också att de styrda aktiviteterna uppskattades av flertalet och fyllde en viktig funktion för våra NPF-elever, som kan ha svårt att välja eller hitta en aktivitet när det blir rast. Vid dessa styrda rastaktiviteter hade de eleverna lättare att kliva in och delta. Vi har en skolgård som är både stor och erbjuder en variation av olika lekmiljöer och skolgården som helhet är eleverna nöjda med.

Diskussion

Det var en styrka att vara en grupp som jobbade tillsammans med att utveckla vår praktik (elevernas raster) genom att vi satte i gång en aktion som vi samtidigt studerade (Bergmark & Viklund, 2021). Att vara en grupp som jobbar tillsammans gör att man har någon att lyfta sina tankar och funderingar med och man är även fler som driver själva aktionen. Det finns likheter med både Timperley (2013) och Bergmark och Viklund (2021) i hur vi la upp vårt projekt. För oss var det viktigt att få med eleverna i projektet och vi var därför intresserade av deras tankar och upplevelser. Timperley (2013) ser utveckling och lärande som en cykel och beskriver ett exempel på hur frågor ställdes till elever för att ta reda på om lärarna uppnått sitt syfte med undervisningen, för att därefter återigen analysera elevernas svar. Bergmark och Viklund (2021) presenterar en elevaktivitetsmodell. Vi har på liknande sätt försökt ta vara på elevernas tankar och upplevelser och inbjuda dem till att vara delaktiga i processen. Först tog vi reda på elevernas tankar och upplevelser av rasterna, och sedan fick de komma med förslag på vad som skulle kunna göra dem ännu bättre. Utifrån deras synpunkter gjordes vissa förändringar på rasterna. Vår intention med detta var att öka elevernas känsla av KASAM (Antonovsky, 2015). Detta arbetssätt är viktigt om man vill få eleverna att känna sig delaktiga och engagerade och att de samtidigt känner att deras tankar och upplevelser är viktiga. En annan viktig aspekt som detta utvecklingsarbete medförde var den samsyn vi fick i kollegiet på hur viktiga elevernas raster är. I och med vårt utvecklingsarbete skapades det en så kallad praktikgemenskap

(Bergmark & Hansson, 2021) som innebar ett ömsesidigt engagemang och en gemensam repertoar av verktyg. Rasterna är en stor del av elevernas skoldag och en viktig del som vi inte får glömma bort att prioritera. När vi gick in i forskningscirkeln kändes det som ett angeläget område att sätta fokus på ur ett hälsofrämjande perspektiv med inspiration av Visättraskolan (Hall et al., 2020). Elevernas raster fyller en uppskattad och viktig funktion för elevernas dagliga fysiska aktivitet och är även ett av våra uppdrag (Skolverket, 2022). Det är därför viktigt att eleverna upplever rasten som något positivt och meningsfullt som kan bidra till KASAM. Efter att ha genomfört våra observationer och enkäter samt analyserat svaren med fokus på våra ”guldkorn”, så presenterade vi hela utvecklingsarbetet på en APT (arbetsplatsträff). När resultaten på följdfrågorna presenterades fick alla pedagoger i olika grupper reflektera över den förvånande uppgiften som framkom, att eleverna uttryckt att de inte får hjälp av de vuxna. Vidare funderade även alla på hur vi, i fortsatt utvecklingsarbete, kan bygga vidare på de guldkorn och framgångsfaktorer som vi identifierat. Här var vi noga med att utgå från SPSM:s (2018) delaktighetsmodell, för att verkligen försöka få alla elever att känna delaktighet. Det utmynnade i att elevernas rastlekar utökades till två gånger i veckan och rastpedagogen har styrt upp aktiviteter på fler av de andra rasterna.

Något som förvånade oss var att rastboden vi startat upp under hösten inte nämndes i vare sig enkäter eller i gruppintervjun. Vi kunde se i våra observationer att eleverna nyttjat möjligheten att låna saker i rastboden, men det kom inga kommentarer eller synpunkter från eleverna kring detta. Detta är något vi kommer följa upp separat vid ett annat tillfälle för att få eleverna delaktiga i att vidareutveckla rastboden. Ytterligare en punkt som vi diskuterade var framsidan på skolgården. Vi var överens om att vi behöver se över hur vi fördelar rastvärdarna för att de ska hinna täcka upp alla aktiviteter som sker på framsidan.

Vi kommer även genomföra enkäterna en gång till för att se om vi får någon skillnad i svaren efter att vi gjort vissa förändringar på rasterna, och vi ser fram emot att ta del av resultaten. Precis som Skolinspektionen (2018) lyfter fram vikten av elevers delaktighet, så anser vi också att elevernas delaktighet skapar engagemang och gemenskap, vilket är en förutsättning enligt SPSM:s (2018) delaktighetsmodell. Vi försöker därför hålla kvar arbetssättet för den cykliska processen i aktionsforskning för att detta påbörjade utvecklingsarbete ska fortgå (Bergmark & Viklund, 2021), samtidigt som vi har Timperleys (2013) och Bergmark och Viklunds (2021) modell för hur vi ska jobba med elevernas delaktighet. Att få eleverna att känna delaktighet är prioriterat på vår skola och vår uppfattning är att vi jobbar enligt Timperleys (2013) modell för undersökande och kunskapsbildande cykel. När vi genomförde detta utvecklingsarbete var vi precis i skarven mellan den stelfrusna hårda skolgården och snöns ankomst. När det gäller enkätsvaren hade vi en förhoppning att alla elever skulle uppge att de alltid hade någon att vara med och något att göra, men så var det inte. Övervägande fick vi svaren ”ofta” och ”alltid”, men någon enstaka elev hade svarat ”aldrig” på dessa två frågor, vilket inte kändes bra för oss pedagoger och är något vi måste fundera över. Det man ska ha i åtanke är att resultaten både

observationerna och enkäterna hade kunnat se annorlunda ut om det varit en annan årstid. Några veckor efter att vi genomförde våra observationer, enkäter och intervjuer kom snön och då skapades helt andra förutsättningar ute på skolgården för lekar och aktiviteter. Många elever hade då förmodligen upplevt skolgården och rasterna mer tilltalande än den hårda stelfrusna marken som rådde när vi genomförde vår datainsamling. Vi anser ändå att utvecklingsarbetet medfört att det blivit en större samsyn gällande det salutogena förhållningssättet på vår skola samt att alla fått en ökad insikt i att vi alla är en viktig pusselbit i att uppnå KASAM (Antonovsky, 2015). Genom att vi inbjöd eleverna att vara delaktiga i hur rasterna kan vidareutvecklas, så anser vi att för många av eleverna bidrog det till att de upplever KASAM. Eftersom detta blev ett gemensamt projekt skapades en praktikgemenskap som bidrar till att alla pedagoger tillsammans hjälps åt att driva detta projekt framåt (Bergmark & Hansson, 2021). Det är i alla fall vår förhoppning.

Referenser

- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Natur och Kultur.
- Bergmark, U., & Hansson, K. (2021). *Skola på vetenskaplig grund i praktiken: akademisering av lärares arbete*. Studentlitteratur.
- Bergmark, U., & Viklund, S. (2021). *Aktionsforskning i undervisningen: från idé till handling*. Studentlitteratur.
- Borg, A., Bölte, S., & Hallberg, L. (2021). *God lärmiljö för alla*. Liber.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber.
- Friends. (2019). *Friendsrapporten 2019*. Friends.
- Hall, E., Hayyoun, D., Hylander, I., & Vikström, S. (2020). *Elevhälsa i praktiken. Hur gör vi?* Liber.
- Hjärne, E., & Säljö, R. (2021). *Elevhälsa och en hälsofrämjande skola*. Gleerups.
- Riksidrottsförbundet. (6 december 2022). Forskning bakom rörelsesatsningen. <https://www.rf.se/RFarbetarmed/Aktuellaprojekt/rorelsesatsningiskolan/forskningbakomrorelsesatsningen/>
- Skolinspektionen. (2018). *Att skapa förutsättningar för delaktighet i undervisningen*. Tematisk kvalitetsgranskning 2018. Diarienummer: 400-2016-11440. <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2018/att-skapa-forutsattningar-for-delaktighet-i-undervisningen/>
- Skolverket. (2015). *Delaktighet för lärande*. Forskning för skolan. Skolverket. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/forskning-for-skolan/2015/delaktighet-for-larande>
- Skolverket. (2019). *Hälsa för lärande – lärande för hälsa*. Forskning för skolan. Skolverket. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/forskning-for-skolan/2019/halsa-for-larande---larande-for-halsa>
- Skolverket. (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmen*. Skolverket.
- Sobel, D. (2002). *Children's special places: exploring the role of forts, dens, and bush houses in middle childhood*. Wayne State University Press.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2018). *Delaktighet – ett arbetssätt i skolan*. SPSM.

SVT. (4 november 2022). Mindre bråk och bättre studieresultat. Forskare undersöker effekt av rastaktivitet. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/dalarna/forskare-ska-studera-den-stora-rorelsesatsningen>

Timperley, H. (2013). *Det professionella lärandets inneboende kraft*. Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets rapportserie, 1:2011. Vetenskapsrådet.

KONTAKT

Ulrika Bergmark
Redaktör och vetenskaplig ledare
ulrika.bergmark@pitea.se
0911-69 72 98